

אָדום וחמשת הצליינים

פרשתנו מחזירה אותנו לסיפור יעקב עשו. היחסים שביניהם הם סמל וסימן לבעייתיות שביחסים בין ישראל לאדום בתקופת המקרא. בתקופת החכמים הפכה אדום סמל לרומא. וודאי תרמה לכך דמותו של הורדוס האדומי, המשרת הנאמן של האימפריה הרומאית. כשרומא התנצרה, הפכה אדום סמל לנצרות. מתוך כך קיבלו שתי דמויות המשנה בספר בראשית משמעות דתית. עשו-אדום מייצג מאז את הנצרות, ישמעאל – את האיסלאם.

בין פולמוס לדושיח

פרשתנו מתחילה בתיאור האבקות יעקב עם המלאך, "שרו של עשו" לפי חז"ל (בראשית רבה עח, ג): "וַיִּתֵּר יַעֲקֹב לְבָדּוֹ וַיֵּאבֶּק אִישׁ עִמּוֹ - - עַד עֲלֹת הַשָּׁחַר" (בראשית לב, כד). חייב היה יעקב להיאבק עם עשו, אך גם עם שרו, העולם הרוחני שעשו מייצג. אכן, על רקע הבדידות הקיומית וההיסטורית של עמנו, התווספו לגזירות, רדיפות וגירושים וויכוחים ופולמוסים דתיים בהם חויבו אבותינו להשתתף. ספרייה שלמה נוצרה, מעניינת וחשובה, המכילה בתוכה גם חיבורים סטיריים ופוגעים. הם מבטאים את העובדה שבגלויות היינו חייבים להילחם בחוץ ובפנים, על "נפשנו". תקומת מדינת ישראל הריבונית, הולידה בי את התקווה שנוכל לחיות את חיינו, מבלי שנצטרך להקדיש אנרגיות כה רבות, להגנה ולהתקפה, למחקר ולסטירה. אך מימושה של אוטופיה זאת עדיין רחוק, טרם הגענו "עד עֲלֹת הַשָּׁחַר".

הדושיח היהודי-נוצרי חייב לתפוס את מקומו של הפולמוס, אך לא בשם בסיס תיאולוגי משותף, ולא לשם אַקוֹמְנִיזם ואחדות דתית. הדושיח חייב להתקיים לא בין אנשי שוליים ובלתי-מאמינים, שעבורם הכל שווה, ובעצם "לא-שווה". הוא חייב להתקיים דווקא בין אנשים הדבקים באמונתם, הסוברים שבר-שיחם אמנם טועה, ואעפ"כ אין להשתמש באלומות, בפרובוקציות ואף לא בהעלבת היריב. אך, שתי הערות הן הכרחיות. עלינו להבין שהדושיח עם הנצרות איננו יכול להיות סימטרי. הנצרות בנויה על "הברית הישנה", אותה קיבלה וביטלה. הנוצרים יכולים לשיר אתנו את שירי ציון. אין אנו יכולים לשיר אתם את שירי רומא. ולמרות זאת יש, לדעתי, אפשרות לדושיח, ולשיתוף פעולה. אך, תנאי בסיסי לכך הוא הפסקת ההסתה לאלומות וגם ביטול המיסיון המיועד ליהודים. למה לחזור למצב בו נצטרך שוב להיאבק, להתגונן ולהתקיף. למשל שוב להוקיע את דברי ההבל שהיהודים למען ישו מפזרים חדשות לבקרים?

ארבעת הצליינים

ממכלול הגישות הנוצריות ליהדות ולישראל, בחרתי בארבע הנראות לי יסודיות וחשובות ביותר. הבה ונתאר לעצמנו ארבעה צליינים העולים לרגל למדינת היהודים:

הצליין הראשון הוא הנוצרי הקלאסי הרואה ביהדות שלב ראשוני המבשר את הנצרות. בעיניו עם הופעת הנצרות בטלה התורה, והיהדות הפכה מאובן. הוא ידגיש את ההבדלים התיאולוגיים והמוסריים שבין הברית החדשה והמקרא, כדי להוכיח את עליונותה של הנצרות. ולמרות זאת כשהוא יגיע ארצה הוא עשוי לחפש ביהדות את מקורותיו, מהם יוכל להבין את לידת דתו. יש בו מידה של סובלנות ליהדות והכרה בקיום המדיני היהודי, למרות שהוא מאמין שתשועתם תתאפשר רק על ידי התנצרותם.

הצליין השני, בן זמננו, נועז ופתוח יותר. התורה, היא עבורו, דרך אלטרנטיבית בה יכולים היהודים ללכת, להגיע לא-ל ולתשועת הנפש. הדוגמה הבולטת בין צליינים מועטים אלה, מצויה בדמותו הברוכה של ד"ר מרסל דובואה, המשתתף אתנו, זה שנים רבות, בבניית החברה הישראלית.

הצליין השלישי רואה בעם היהודי את החוטא בה"א הידיעה. פגשתי בו לפני שנים, בכנס באחת מבירות אירופה. כנראה שהרעיונות שהעליתי לא היו אלה שיושב ראש הכנס ציפה להם. הוא פתח אז בהתקפה פומבית איומה נגד העם שהיה ונשאר קשה עורף, הממשיך לעבוד את העגל, בימינו - העגל הפוליטי, ואולי אף לצלוב תמימי דרך, כל פעם בנוסח חדש. הוא לא יבוא לישראל אלא לארץ הקודש. הוא יחפש את הגיאוגרפיה, עקבות חייו של משיחם, אך לא את ההיסטוריה ומקורותיה. אולי יבוא לצלם בה "פסיון" נוסף. לפעמים הוא צליין חילוני, אך זוכר הוא את הגרסא דינקותא, לפיה הגלות והרדיפות הן סימן לסיום תפקידו ההיסטורי של היהודי עלי אדמות.

הצליין הרביעי, קיצוני יותר. הוא שייך למה שניתן לכנות המסורת הגנוסטית. החטא מצוי לא רק בישראל, אלא במקרא גופו. אבותיו, במאות הראשונות של תולדות הנצרות, לימדו שה"ברית הישנה" ניתנה על ידי אֵל אחר, רע, אם תרצו, מעין שטן. אלוהי החסד התגלה רק בברית החדשה. הכנסייה נלחמה כנגד עמדה זאת בראשית ימיה, אך היא לא נמחקה כליל. אפשר לנסח את גישתו של צליין זה בצורות שונות, אך תמיד תשתזר בה האנטישמיות הארסית שהולידה את הפלגים הנאצי-נוצריים. צליין זה יזדהה עם אויבי ישראל, שלגירסתו סובלים שוב את ייסורי משיחם, ומתוך כך יזדהה גם עם מלחמתם נגד קיום המדינה. זה הצליין שלא פעם הביע לפני את צערו על כך שהנאצים ימ"ש לא גמרו אל מלאכתם, ואני חי וקיים!

בואם של ארבעת הצליינים מחזירה אותנו לחובת הדושיח כדי לפנות הפעם לאחינו היהודים. לא לשכוח ולא לסלוח, אף אחד לא עשה אותנו שליח לסליחה. ולמרות זאת לנסות ולפתוח דף חדש עם שני הצליינים הראשונים. עדיין מכסה אותי הבושה שאחזתני

מהעלבת כומר על ידי בחור ישיבה לפני שבועות מספר. למחרת שנה החייבים להעליב על ידי גרשיים - היינו? כצעירי האדומיים בפולין דמינו? אל נא אחי תרעו!

הצליין החמישי

יעקב חוזר ארצה, ועשו היושב בשעיר היא אדום, מקבל את חזרתו, כאחים שהתפייסו. במסע לארץ ישראל מזכיר משה לאדום אחווה זאת: "כֹּה אָמַר אֱחִיזֶי שְׂרָאֵל" (במדבר כ, יד). כך, על פי מודל האחים, משורטטת אוטופיה מקראית של שלום, שנהרסה כליל כאשר בזמן החורבן הסיתו בני אדום את הבבלים להחריב את יהודה, כדי לרשת אותה: "זֶכֶר ה' לְבָנֵי אֲדָוִם אֵת יוֹם יְרוּשָׁלַיִם - הָאֱמֹרִים עָרוֹ עָרוֹ עַד הַיְסוֹד בָּהּ" (תהילים קלז, ז). באירונה מרה מהדהדים הדברים באיכה (ד, כא): "שִׁישִׁי וְשִׁמְחִי בֵּת אֲדָוִם יוֹשֶׁבֶת בְּאֶרֶץ עוֹץ..." "שִׁישִׁי וְשִׁמְחִי" על מות מיליוני אחינו באושוויץ.

ולמרות הקואליציה עם שני הצליינים האחרונים, נראה לי שהנאציזם איננו קריסטליזציה, גיבוש אחרון של העמדות הנוצריות, אלא תופעה אנטי-נוצרית במהותה. הבנת דבר זה הוא דלת למאבק משותף נגד הניאו-נאציזם על גווניו הרבים. הכנסייה חייבת להיאבק נגד הצליינים המסוכנים לנו, אך המסכנים גם אותה.

שלא כצליינים הקודמים, הצליין החמישי אוהב אותנו ואת מפעלנו הציוני אהבה עזה. הוא שייך לאחת מאותן קבוצות אבנגליות ופונדמנטלי סטיות, המאמינות שתקומת ישראל היא שלב בגאולתם הנוצרית. עתה עומד אני בפני בעיה הפוכה. הוא מאמין שיבוא יום ואני אכיר את ה"אמת". האם למרות זאת ניתן לשתף פעולה איתו? כפי שכתבתי פעם מרגיש אני כאישה שרודפים אותה להורגה, והנה מופיע גבר המוכן לעזור לה, אך כדי למנוע אשליות, היא חייבת לומר לו: "נשואה אני ואוהבת אני את אישי". זאת גם תגובתנו היהודית. יש לנו אתכם ספר ותקוות משותפים, אך אנחנו נשואים לא-להי ישראל, ולא נבגוד בו.

עלינו לנהל דו-שיח אף על פי שאתם מצפים שאנו נגלה את ה"אמת". וזאת כי אף בציפייתנו זאת אנו שותפים. וכך כתב בעל 'עקידת יצחק' (שער כח) בפרשו את חלום יוסף השני: "כי המאורות הגדולים [הם] רמז למלכות אדום וישמעאל, שהאחד מונה לשמש והאחד מונה לירח... והוא מאמר הנביא... (ישעיה כד, כג): 'וְחִפְּרָה הַלְבָנָה וּבּוֹשָׁה הַחֲמָה כִּי מֶלֶךְ ה' צָ-בָאוֹת בָּהֶר צִיּוֹן וּבִירוּשָׁלַיִם'".